

Birinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

“Bismillâh” her hayrın başıdır.¹ Biz dahi başta ona başlarız. Bil ey nefsim! Şu mübarek kelime, İslâm nişanı olduğu gibi, bütün mevcudâtın lisân-ı hâl ile vird-i zebânıdır.

“Bismillâh” ne büyük tükenmez bir kuvvet, ne çok bitmez bir bereket olduğunu anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle. Şöyle ki:

Bedevî Arap çöllerinde seyahat eden adama gerektir ki, bir kabile reisinin ismini alsın ve himâyesine girsin. Tâ, şakîlerin şerrinden kurtulup hâcâtını tedarik edebilsin. Yoksa tek başıyla hadsiz düşman ve ihtiyacâtına karşı perişan olacaktır.

İşte böyle bir seyahat için iki adam sahraya çıkıp gidiyorlar. Onlardan birisi mütevâzi idi, diğeri mağrur. Mütevâzii, bir reisin ismini aldı, mağrur almadı. Alanı her yerde selâmetle gezdi. Bir kâtu’-t-tarîka rast gelse, der: “Ben, fi-lân reisin ismiyle gezerim.” Şakî def olur, ilişemez. Bir çadıra girse, o nâm ile hürmet görür. Öteki mağrur, bütün seyahatinde öyle belâlar çeker ki, tarif edilmez. Daima titrer, daima dilencilik ederdi. Hem zelîl, hem rezîl oldu.

İşte ey mağrur nefsim! Sen o seyyahsın. Şu dünya ise, bir çöldür. Aczin ve fakrın hadsizdir.² Düşmanın, hâcâtın nihayetsizdir. Madem öyledir; şu sahranın Mâlik-i Ebedî’si ve Hâkim-i Ezelîsî’nin ismini al.. tâ, bütün kâinatın dilencilüğünden ve her hâdisâtın karşısında titremeden kurtulasın.

Evet, bu kelime öyle mübarek bir definedir ki; senin nihayetsiz aczin ve fakrın, seni nihayetsiz kudrete, rahmete raptedip Kadîr-i Rahîm’in dergâhında aczi, fakrı en makbul bir şefaataçı yapar.

¹ Cenâb-ı Hakk’ın ismi zikredilmeyen bir işin eksik kalacağına dair bkz.: İbni Mâce, *nikâh* 19; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/359; en-Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 6/127-128.

² Bkz.: Nisâ sûresi, 4/28.

Evet, bu kelime ile hareket eden, o adama benzer ki; askere kaydolur, devlet nâmına hareket eder. Hiçbir kimseden pervâsı kalmaz. “Kanun nâmına, devlet nâmına” der, her işi yapar, her şeye karşı dayanır.

Başta demiştik: “Bütün mevcudât, lisân-ı hâl ile ‘Bismillâh’ der. Öyle mi? ”

Evet, nasıl ki görsen; bir tek adam geldi. Bütün şehir ahâlisini cebren bir yere sevk etti ve cebren işlerde çalıştırdı. Yakînen bilirsin; o adam kendi nâmıyla, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor. Belki, o bir askerdir. Devlet nâmına hareket eder, bir padişah kuvvetine istinad eder.

Öyle de her şey, Cenâb-ı Hakk’ın nâmına hareket eder ki; zerrecikler gibi tohumlar, çekirdekler başlarında koca ağaçları taşıyor, dağ gibi yükleri kaldırıyorlar. Demek her bir ağaç “Bismillâh” der; hazine-i rahmet meyvelerinden ellerini dolduruyor, bizlere tablacılık ediyor. Her bir bostan “Bismillâh” der; matbaha-yı kudretten bir kazan olur ki, çeşit çeşit, pek çok, muhtelif leziz taamlar, içinde beraber pişiriliyor. Her bir inek, deve, koyun, keçi gibi mübarek hayvanlar, “Bismillâh” der; rahmet feyzinden birer süt çeşmesi olur. Bizlere, Rezzâk nâmına en latîf, en nazif, âb-ı hayat gibi bir gıdayı takdim ediyorlar. Her bir nebat ve ağaç ve otların ipek gibi yumuşak kök ve damarları, “Bismillâh” der; sert olan taş ve toprağı deler geçer. “Allah nâmına, Rahmân nâmına” der, her şey ona musahhar olur.

Evet, havada dalların intişârı ve meyve vermesi gibi, o sert olan taş ve topraktaki köklerin kemâl-i suhûletle intişâr etmesi ve yer altında yemiş vermesi, hem şiddet-i hararete karşı aylarca nâzık, yeşil yaprakların yaş kalması, tabiiyyûnun ağızına şiddetle tokat vuruyor. Kör olası gözüne parmağını sokuyor ve diyor ki:

“En güvendiğin salâbet ve hararet dahi, emir tahtında hareket ediyorlar ki; o ipek gibi yumuşak damarlar, birer asâ-yı Mûsâ (*aleyhisselâm*) gibi; **فَقُلْنَا** **۱** **أَضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ** emrine imtisâl ederek, taşları şakk eder. Ve o sigara kâğıdı gibi ince nâzenîn yapraklar, birer âzâ-yı İbrahim (*aleyhisselâm*) gibi ateş saçan hararete karşı, **۲** **يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ** âyetini okuyorlar.”

Madem her şey mânen “Bismillâh” der. Allah nâmına, Allah’ın nimetlerini getirip bizlere veriyorlar. Biz dahi “Bismillâh” demeliyiz. Allah nâmına

1 “(Bir zaman da Mûsâ, kavmi için su arayıp Allah’a yalvarmıştı.) Biz de: ‘Asânı taşa vur!’ demiştik.” (Bakara sûresi, 2/60).

2 “(Ateşe şöyle ferman ettik Biz:) Ey ateş! Dokunma İbrahim’e! Serin ve selâmet ol ona!” (Enbiyâ sûresi, 21/69).

vermeliyiz, Allah nâmına almalıyız. Öyle ise, Allah nâmına vermeyen gafil insanlardan almamalıyız.¹

Suâl: Tablacı hükmünde olan insanlara bir fiyat veriyoruz. Acaba asıl mal sahibi olan Allah, ne fiyat istiyor?

İlcevap: Evet, o Mün'im-i Hakiki, bizden o kıymettar nimetlere, mallara bedel istediği fiyat ise; üç şeydir:

Biri zikir, biri şükür, biri fikirdir. Başta “*Bismillâh*” zikirdir. Âhirde “*Elhamdülillâh*” şükürdür. Ortada, “Bu kıymettar harika-yı sanat olan nimetler; Ehad-i Samed’in mucize-i kudreti ve hediye-i rahmeti olduğunu düşünmek ve derk etmek” fikirdir.

Bir padişahın kıymettar bir hediyesini sana getiren bir miskin adamın ayağını öpüp, hediye sahibini tanımamak ne derece belâhet ise, öyle de; zâhirî mün'imleri medih ve muhabbet edip, Mün'im-i Hakiki'yi unutmak ondan bin derece daha belâhettir.

Ey nefis! Böyle ebleh olmamak istersen; Allah nâmına ver.. Allah nâmına al.. Allah nâmına başla.. Allah nâmına işle..² vesselâm.

¹ Bkz.: “Allah adına kesilmeyen hayvanın etini yemeyin!” (En’âm sûresi, 6/121); “Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek suretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allah’a da, ahirete de inanmadığı hâlde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin.” (Bakara sûresi, 2/264).

² Bu tür fiilleri Allah için yapanın, kâmil imanı elde edeceğine dair bkz.: Tirmizi, *sünnet* 15; Ebû Dâvûd, *kıyâmet* 60; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/438, 440.

On Dördüncü Lem'a'nın İkinci Makamı

(Makam münasebetiyle buraya alınmıştır.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'in binler esrârından altı sırrına dâirdir.

İhtar: Besmelenin rahmet noktasında parlak bir nûru, sönük aklıma uzaktan göründü. Onu, kendi nefsim için nota sûretinde kaydetmek istedim. Ve yirmi-otuz kadar sırlar ile, o nûrun etrafında bir dâire çevirmek ile avlamak ve zaptetmek arzu ettim. Fakat maatteessüf şimdilik o arzuma tam muvaffak olmadım; yirmi-otuzdan beş-altıya indi.

“Ey insan!” dediğim vakit, nefsimi murad ediyorum. Bu ders kendi nefsimde has iken, rûhen benimle münâsebettar ve nefsi nefsimden daha hüşyâr zâtlara, belki medâr-ı istifâde olur niyetiyle, “On Dördüncü Lem'a'nın İkinci Makamı” olarak, müdakkik kardeşlerimin tasvirlerine havale ediyorum. Bu ders akıldan ziyâde kalbe bakar, delilden ziyâde zevke nâzırdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ * إِنَّهُ مِنْ
سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹

Şu makamda birkaç sır zikredilecektir.

Birinci Sır

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'in bir cilvesini şöyle gördüm ki:

Kâinat sîmâsında, arz sîmâsında ve insan sîmâsında birbiri içinde birbiri-
nin nümûnesini gösteren üç sikke-i rubûbiyet var.

¹ “(Hz. Süleyman'ın mektubunu alan Sebe' Kraliçesi Belkus:): 'Değerli danışmanlarım! Bana çok önemli bir mektup gönderildi.' Mektup Süleyman'dandır ve “Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla” diye başlamaktadır.' dedi.” (Neml sûresi, 27/29-30)

✓ **Biri:** Kâinatın hey'et-i mecmuasındaki teâvün, tesânüd, teânuk, tecâvüpten tezâhür eden *sikke-i kübrâ-yı ulûhiyettir* ki, **بِسْمِ اللَّهِ¹** ona bakıyor.

✓ **İkincisi:** Küre-i arz sîmâsında nebâtât ve hayvanâtın tedbir ve terbiye ve idaresindeki teşâbüh, tenâsüb, intizam, insicam, lütuf ve merhametten tezâhür eden *sikke-i kübrâ-yı rahmâniyettir* ki, **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ** ona bakıyor.

✓ Sonra, insanın mâhiyet-i câmiasının sîmâsındaki letâif-i re'fet ve dekâik-ı şefkat ve şuâât-ı merhamet-i ilâhiyeden tezâhür eden *sikke-i ulyâ-yı rahîmiyettir* ki, **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** 'deki **الرَّحِيمِ** ona bakıyor.

Demek **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** sahife-i âlemde bir satır-ı nûrânî teşkil eden üç sikke-i ehadiyetin kudsî unvanıdır. Ve kuvvetli bir haytıdır ve parlak bir hattıdır. Yâni, **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** yukarıdan nüzûl ile semere-i kâinat ve âlemin nüsha-yı musağğarası olan insana ucu dayanıyor. Ferş'i Arş'a bağlar. İnsânî arşa çıkmaya bir yol olur.

İkinci Sır

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, hadsiz kesret-i mahlûkatta tezâhür eden vâhidiyet içinde ukûlü boğmamak için, daima o vâhidiyet içinde ehadiyet cilvesini gösteriyor. Yâni, meselâ, nasıl ki güneş ziyâsıyla hadsiz eşyayı ihâta ediyor. Mecmû-u ziyâsındaki güneşin zâtını mülâhaza etmek için, gayet geniş bir tasavvur ve ihâtalı bir nazar lâzım olduğundan, güneşin zâtını unutturmamak için, her bir parlak şeyde güneşin zâtını aksi vasıtasıyla gösteriyor. Ve her parlak şey kendi kabiliyetince güneşin cilve-i zâtîsiyle beraber ziyâsı, harareti gibi hâssalarını gösteriyor. Ve her parlak şey, güneşi bütün sıfâtıyla, kabiliyetine göre gösterdiği gibi; güneşin ziyâ ve hararet ve ziyâdaki elvân-ı seb'a gibi keyfiyâtlarının her birisi dahi, umum mukabilindeki şeyleri ihâta ediyor. Öyle de, **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى²** temsilde hatâ olmasın– ehadiyet ve samediyet-i ilâhiye, her bir şeyde husûsan zihayatta, husûsan insanın mâhiyet aynasında bütün esmâsıyla bir cilvesi olduğu gibi; vahdet ve vâhidiyet cihetiyle dahi mevcûdât ile alâkadar her bir ismi bütün mevcûdâtı ihâta ediyor. İşte vâhidiyet içinde ukûlü boğmamak ve kalbler Zât-ı Akdes'i unutmamak için, daima vâhidiyetteki sikke-i ehadiyeti nazara veriyor ki, o sikkenin üç mühim ukdesini irâe eden **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** 'dir.

¹ Allah'ın adıyla

² "En yüce sıfatlar Allah'ındır." (Nahl sûresi, 16/60)

Üçüncü Sır

Şu hadsiz kâinatı şenlendiren, bilmüşâhede rahmettir. Ve bu karanlıklı mevcûdâtı ışıktandıran, bilbedâhe yine rahmettir. Ve bu hadsiz ihtiyâcât için-de yuvarlanan mahlûkatı terbiye eden, bilbedâhe yine rahmettir. Ve bir ağacın bütün hey'etiyle meyvesine müteveccih olduğu gibi, bütün kâinatı insana müteveccih eden ve her tarafta ona baktıran ve muâvenetine koşturan, bilbedâhe rahmettir. Ve bu hadsiz fezâyı ve boş ve hâlî âlemi dolduran, nurlandıran ve şenlendiren, bilmüşâhede rahmettir. Ve bu fânî insanı ebede namzed eden ve ezeli ve ebedî bir Zât'a muhâtap ve dost yapan, bilbedâhe rahmettir.

Ey insan! Madem rahmet böyle kuvvetli ve câzibedâr ve sevimli ve medetkâr bir hakikat-i mahbûbedir; **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** de, o hakikate yapış ve vahşet-i mutlakadan ve hadsiz ihtiyâcâtın elemelerinden kurtul. Ve O Sultân-ı Ezel ve Ebed'in tahtına yanaş ve o rahmetin şefkatiyle, şefaatiyle ve şuââtiyle o Sultân'a muhâtap ve halîl ve dost ol!

Evet, kâinatın envânını hikmet dâiresinde insanın etrafında toplayıp bütün hâcâtına kemâl-i intizam ve inâyet ile koşturmak, bilbedâhe iki hâletten birisidir. Ya kâinatın her bir nev'i kendi kendine insanı tanıyor. Ona itaat ediyor, muâvenetine koşuyor. Bu ise yüz derece akıldan uzak olduğu gibi, çok muhâlâtı intâc ediyor, insan gibi bir âciz-i mutlakta, en kuvvetli bir Sultân-ı Mutlak'ın kudreti bulunmak lâzım geliyor. Veyahut, bu kâinatın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlak'ın ilmi ile bu muâvenet oluyor. Demek kâinatın envâi, insanı tanıyor değil; belki insanı bilen ve tanıyan, merhamet eden bir Zât'ın tanınmasının ve bilmesinin delilleridir.

Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki, bütün envâ-ı mahlûkatı sana müteveccihen muâvenet ellerini uzattıran ve senin hâcetlerine “Lebbeyk!” dedirten Zât-ı Zülcelâl; seni bilmesin, tanımasın, görmesin? Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de O'nu bil, hürmetle bildiğini bildir ve katiyen anla ki; senin gibi zayıf-ı mutlak, âciz-i mutlak, fakîr-i mutlak, fânî, küçük bir mahlûka bu koca kâinatı musahhar etmek ve onun imdadına göndermek; elbette hikmet ve inâyet ve ilim ve kudreti tazammun eden hakikat-i rahmettir. Elbette böyle bir rahmet, senden küllî ve hâlis bir şükür ve ciddî ve sâfi bir hürmet ister. İşte o hâlis şükürün ve o sâfi hürmetin tercümanı ve unvanı olan **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** 'i de. O rahmetin vusûlüne vesîle ve o Rahmân'ın dergâhında şefaataçı yap.

Evet, rahmetin vücûdu ve tahakkuku, güneş kadar zâhirdir. Çünkü nasıl merkezî bir nakış, her taraftan gelen atkı ve iplerin intizâmından ve vaziyetlerinden hâsıl oluyor. Öyle de, bu kâinatın dâire-i kübrâsında bin bir ism-i ilâhînin cilvesinden uzanan nûrânî atkılar, kâinat sîmâsında öyle bir sikke-i rahmet içinde bir hâtem-i rahîmiyeti ve bir nakş-ı şefkati dokuyor ve öyle bir hâtem-i inâyeti nescediyor ki, güneşten daha parlak kendini akıllara gösteriyor.

Evet, şems ve kameri, anâsır ve meâdini, nebâtât ve hayvanâtı, bir nakş-ı âzâmın atkı ipleri gibi, o bin bir isimlerin şualarıyla tanzim eden ve hayata hâdim eden ve nebâtî ve hayvânî olan umum vâlidelerin gayet şirin ve fedâkârâne şefkatleriyle şefkatini gösteren¹ ve zevillhayatı, hayat-ı insâniyeye musahhar eden ve ondan rubûbiyet-i ilâhiyenin gayet güzel ve şirin bir nakş-ı âzâmını ve insanın ehemmiyetini gösteren ve en parlak rahmetini izhâr eden o Rahmân-ı Zülcemâl, elbette kendi istiğnâ-yı mutlakına karşı rahmetini, ihtiyâc-ı mutlak içindeki zihayata ve insana makbul bir şefaatchi yapmış. Ey insan! Eğer insan isen, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ de; O şefaatchiyi bul.

Evet, rûy-u zeminde dört yüz bin muhtelif ayrı ayrı nebâtâtın ve hayvanâtın tâifelerini; hiçbirini unutmuyarak, şaşırılmayarak, vakti vaktine, kemâl-i intizam ile, hikmet ve inâyet ile terbiye ve idare eden ve küre-i arzın sîmâsında hâtem-i ehadiyeti vaz'eden; bilbedâhe, belki bilmüşâhede rahmettir. Ve o rahmetin vücûdu, bu küre-i arzın sîmâsındaki mevcûdâtın vücûdları kadar kat'î olduğu gibi, o mevcûdât adedince tahakkukunun delilleri var.

Evet, zeminin yüzünde öyle bir hâtem-i rahmet ve sikke-i ehadiyet bulunduğu gibi, insanın mâhiyet-i mâneviyesinin sîmâsında dahi öyle bir sikke-i rahmet vardır ki; küre-i arz sîmâsındaki sikke-i merhamet ve kâinat sîmâsındaki sikke-i uzmâ-yı rahmetten daha aşağı değil. Âdetâ bin bir ismin cilvesinin bir nokta-yı mihrâkiyesi hükmünde bir câmiyeti var.

Ey insan! Hiç mümkün müdür ki, sana bu sîmâyı veren ve o sîmâda böyle bir sikke-i rahmeti ve bir hâtem-i ehadiyeti vaz'eden Zât, seni başı boş bıraksın,² sana ehemmiyet vermesin, senin harekâtına dikkat etmesin, sana müteveccih olan bütün kâinatı abes yapsın,³ hilkat şeceresini, meyvesi çürük, bozuk ehemmiyetsiz bir ağaç yapsın. Hem hiçbir cihetle şüphe kabul etmeyen ve

¹ Mahlukatta bulunan acıma hissinin; Cenâb-ı Hakk'ın yüz rahmetinden sadece birinin, bütün mahlukat arasında taksim edilmiş hâli olduğuna dair bkz.: Buhârî, *edeb* 19; Müslim, *tevbe* 17, 20, 21.

² Bkz.: "İnsan başı boş bırakılacağını mı sanır?" (Kıyâmet sûresi, 75/36)

³ Bkz.: "Bizim sizi boşuna yarattığımızı, Bizim huzurumuza dönüp hesap vermeyeceğinizi mi sandınız?" (Mû'minûn sûresi, 23/115)

hiçbir veçhile noksanıyeti olmayan, güneş gibi zâhir olan rahmetini ve ziyâ gibi görünen hikmetini inkâr ettirsin. Hâşâ!..

Ey insan! Bil ki, o rahmetin arşına yetişmek için bir mi'râc var. O mi'râc, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ 'dir. Ve bu mi'râc ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak istersen, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın yüz on dört sûrelerinin başlarına ve hem bütün mübarek kitapların ibtidâlarına ve umum mübarek işlerin mebde'lerine bak. Ve besmelenin azamet-i kadrine en kat'î bir hüccet şudur ki; İmam Şâfiî (*radîyallâhu anhu*) gibi çok büyük müçtehidler demişler: “Besmele tek bir âyet olduğu hâlde, Kur'ân'da yüz on dört defa nâzil olmuştur.”¹

Dördüncü Sır

Hadsiz kesret içinde vâhidîyet tecellisi, hitâb-ı **إِيَّاكَ نَعْبُدُ**² demekle herkese kâfi gelmiyor. Fikir dağılıyor. Mecmûundaki vahdet arkasında Zât-ı Ehadiyet'i mülâhaza edip **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**³ demeğe küre-i arz vüs'atinde bir kalb bulunmak lâzım geliyor. Ve bu sırta binâen, cüz'iyatta zâhir bir sûrette sikke-i ehadiyeti gösterdiği gibi; her bir nevide sikke-i ehadiyeti göstermek ve Zât-ı Ehad'i mülâhaza ettirmek için, hâtem-i rahmâniyet içinde bir sikke-i ehadiyeti gösteriyor; tâ külfetsiz herkes her mertebede **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** deyip doğrudan doğruya Zât-ı Akdes'e hitap ederek müteveccih olsun.

İşte Kur'ân-ı Hakîm bu sır-ı azîmi ifâde içindir ki; kâinatın daire-i âzamından.. meselâ; semâvât ve arzın hilkatinden bahsettiği vakit, birden en küçük bir dâireden ve en dakik bir cüz'iden bahseder; tâ ki, zâhir bir sûrette hâtem-i ehadiyeti gösterebilirsin. Meselâ; hilkat-i semâvât ve arzdan bahsi içinde, hilkat-i insandan ve insanın sesinden ve sîmâsındaki dekâik-i nîmet ve hikmetten bahis açar. Tâ ki fikir dağılmasın, kalb boğulmasın, ruh Ma'bûd'unu doğrudan doğruya bulsun.

Meselâ: **وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَاللُّوَانِكُمْ**⁴ âyeti mezkûr hakikati mucizâne bir sûrette gösteriyor. Evet, hadsiz mahlûkatta ve

¹ Bkz.: eş-Şâfiî, *el-Ümm* 1/208; *el-Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'ân* 1/8; *el-Gazâlî, el-Müstasfâ* 1/82; İbnü'l-Cevzî, *et-Tahkik fî ehâdisi'l-hilâf* 1/345-347; *ez-Zeylaî, Nasbu'r-râye* 1/327.

² “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet ederiz.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

³ “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

⁴ “O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de: Gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin farklı olmasıdır.” (Rûm sûresi, 30/22)

nihayetsiz bir kesrette vahdet sikkeleri; mütedâhil dâireler gibi en büyüğünden, en küçük sikkeye kadar envâi ve mertebeleri vardır. Fakat o vahdet, ne kadar olsa yine kesret içinde bir vahdettir. Hakikî hitabı tam temin edemiyor. Onun için, vahdet arkasında ehadiyet sikkesi bulunmak lâzımdır. Tâ ki, kesreti hatıra getirmesin. Doğrudan doğruya Zât-ı Akdes'e karşı kalbe yol açsın. Hem sikke-i ehadiyete nazarları çevirmek ve kalbleri celb etmek için, o sikke-i ehadiyet üstünde gayet câzibedâr bir nakış ve gayet parlak bir nur ve gayet şirin bir halâvet ve gayet sevimli bir cemâl ve gayet kuvvetli bir hakikat olan rahmet sikkesini ve rahîmiyet hâtemini koymuştur. Evet, o rahmetin kuvvetidir ki, zîşuurun nazarlarını celbeder, kendine çeker ve ehadiyet sikkesine îsâl eder. Ve Zât-ı Ehadiyet'i mülâhaza ettirir ve ondan **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** 'deki hakikî hitaba mazhar eder.

İşte **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** Fâtiha'nın fihristesi ve Kur'ân'ın mücmel bir hülâsası olduğu cihetle, bu mezkûr sırr-ı azîmin unvanı ve tercümanı olmuş. Bu unvanı eline alan, rahmetin tabakâtında gezebilir. Ve bu tercümanı ko-nuşturan, esrâr-ı rahmeti öğrenir ve envâr-ı rahîmiyeti ve şefkati görür.

Beşinci Sır

Bir hadîs-i şerifte vârid olmuş ki: **إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَىٰ صُورَةِ الرَّحْمَنِ**¹ – ev kemâ kâl–

Bu hadîsi, bir kısım ehl-i tarîkat, akâid-i îmânîyeye münâsib düşmeyen acîp bir tarzda tefsir etmişler. Hattâ onlardan bir kısım ehl-i aşk, insanın sî-mâ-yı mânevîsine bir sûret-i Rahmân nazarıyla bakmışlar. Ehl-i tarîkatin ekserinde sekr, ehl-i aşkın çoğunda istiğrak ve iltibâs olduğundan, hakikate muhâ-lif telâkkilerinde belki mâzurdurlar. Fakat, akli başında olanlar, fikren onların esâs-ı akâide münâfi olan mânâlarını kabul edemez. Etse hatâ eder.

Evet, bütün kâinatı bir saray, bir ev gibi muntazam idare eden ve yıldızları zerreler gibi hikmetli ve kolay çeviren ve gezdiren ve zerrâtı muntazam me-murlar gibi istihdam eden Zât-ı Akdes-i İlâhî'nin şeriki, nazîri, zıddı, niddi ol-madığı gibi **لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ**² sırrıyla, sûreti, misli, misâli,

¹ “Şüphesiz Allah Teâlâ, insanı Rahmân sûretinde yaratmıştır.” Buhârî, *isti'zân* 1; Müslim, *birr* 115, *cennet* 28; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/244, 251, 315, 323, 434, 463, 519.

² “O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi hakkıyla işitir ve görür.” (Şûrâ sûresi, 42/11)

şebîhi dahi olamaz. Fakat, **وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ**¹ sırrıyla mesel ve temsil ile, şuûnâtına ve sîfât ve esmâsına bakılır.

Demek mesel ve temsil, şuûnât nokta-yı nazarında vardır. Şu mezkûr hadis-i şerifin çok makâsıdından birisi şudur ki: İnsan, ism-i Rahmân'ı tamamıyla gösterir bir sûrettedir. Evet, sabıkan beyan ettiğimiz gibi, kâinatın sîmâsında bin bir ismin şuâlarından tezâhür eden ism-i Rahmân görüldüğü gibi; zemin yüzünün sîmâsında rubûbiyet-i mutlaka-yı ilâhiyenin hadsiz cilveleriyle tezâhür eden ism-i Rahmân gösterildiği gibi; insanın sûret-i câmiasında küçük bir mikyasta zeminin sîmâsı ve kâinatın sîmâsı gibi yine o ism-i Rahmân'ın cilve-i etemmini gösterir demektir.

Hem işaretir ki; Zât-ı Rahmân-ı Rahîm'in delilleri ve aynaları olan zîhayat ve insan gibi mazharlar, o kadar o Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'a delâletleri kat'î ve vâzih ve zâhirdir ki, güneşin timsâlini ve aksini tutan parlak bir ayna parlaklığına ve delâletinin vuzûhuna işaretten "O ayna güneştir." denildiği gibi, "İnsanda sûret-i Rahmân var." vuzûh-u delâletine ve kemâl-i münâsebetine işaretten denilmiş ve denilir. Ve ehl-i vahdetü'l-vücûdun müteditil kısmı **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ**² bu sırra binâen, bu delâletin vuzûhuna ve bu münâsebetin kemâline bir unvan olarak demişler.

اللَّهُمَّ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ بِحَقِّ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِزْحَمْنَا كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَتِكَ وَفَهَمْنَا أَسْرَارَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَتِكَ أَمِينَ³

Altıncı Sır

Ey hadsiz acz ve nihayetsiz fakr içinde yuvarlanan biçâre insan! Rahmet ne kadar kıymetli bir vesile ve ne kadar makbul bir şefaathçi olduğunu bununla anla ki: O rahmet, öyle bir Sultân-ı Zülcelâl'e vesiledir ki, yıldızlarla zer-rât beraber olarak kemâl-i intizam ve itaatle –beraber– ordusunda hizmet ediyorlar. Ve o Zât-ı Zülcelâl'in ve o Sultân-ı Ezel ve Ebed'in istiğnâ-yı zâfîsi var. Ve istiğnâ-yı mutlak içindedir. Hiçbir cihetle kâinata ve mevcudata ihtiyacı

¹ "Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar O Allah'ındır. O Aziz ve Hakîmdir: Mutlak gâliptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Rûm sûresi, 30/27). Ayrıca Nahl sûresi, 16/60. âyeti de aynı hususu biraz değişik lafızla ifade etmektedir.

² Vücûd-u Vâcib'e nisbeten başka şeylere vücûd denilmemeli.. onlar vücûd unvanına lâyık değildir..

³ Ey Rahmân, Rahîm Allahım! 'Bismillâhirrahmânirrahîm'in hakkı için, rahîmiyetine yaraşır şekilde bize merhamet et ve rahmâniyetine yaraşır şekilde, bize 'Bismillâhirrahmânirrahîm'in sırlarını anlamayı temin et.

olmayan bir Ganiyy-i ale'l-ıtlak'tır. Ve bütün kâinat taht-ı emir ve idaresinde ve heybet ve azameti altında nihayet itaatte, celâline karşı tezellüdedir.

İşte rahmet, seni –Ey insan!– o Müstağni-i ale'l-ıtlak'ın ve Sultân-ı Sermedî'nin huzuruna çıkarır ve O'na dost yapar. Ve O'na muhatab eder. Ve sevgili bir abd vaziyetini verir. Fakat, nasıl sen güneşe yetişemiyorsun, çok uzaksın, hiçbir cihetle yanaşamıyorsun. Fakat güneşin ziyâsı, güneşin aksini, cilvesini senin âyinen vasıtasıyla senin eline verir, öyle de: O Zât-ı Akdes'e ve o Şems-i Ezel ve Ebed'e biz çendan nihayetsiz uzağız, yanaşamayız; fakat O'nun ziyâ-yı rahmeti, O'nu bize yakın ediyor.

İşte ey insan! Bu rahmeti bulan, ebedî tükenmez bir hazine-i nur buluyor. O hazîneyi bulmasının çaresi: Rahmetin en parlak bir misâli ve mümessili ve o rahmetin en belîğ bir lisânı ve dellâli olan ve rahmeten li'l-âlemîn unvanıyla Kur'ân'da tesmiye edilen Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın sünnetidir ve tebaiyyetidir. Ve bu rahmeten li'l-âlemîn olan rahmet-i mücessemeye vesile ise, salavâttır. Evet, salavâtın mânâsı rahmettir. Ve o zihayat mücessem rahmete, rahmet duası olan salavât ise; o rahmeten li'l-âlemîn'in vusûlüne vesiledir.¹ Öyle ise; sen salavâtı kendine, o rahmeten li'l-âlemîn'e vesile yap ve o Zât'ı da rahmet-i Rahman'a vesile ittihaz et.

Umum ümmetin, rahmeten li'l-âlemîn olan Aleyhissalâtü Vesselâm hakkında hadsiz bir kesretle rahmet mânâsıyla salavât getirmeleri, rahmet ne kadar kıymetli bir hediye-i ilâhiye ve ne kadar geniş bir dâiresi olduğunu parlak bir sûrette isbat eder.

Elhâsıl: Hazîne-i rahmetin en kıymetli pırlantası ve kapıcısı Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) olduğu gibi, en birinci anahtarı dahi,

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'dir. Ve en kolay bir anahtarı da salavâttır.

اللَّهُمَّ بِحَقِّ أَسْرَارِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ صَلَّى وَسَلَّمَ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَتِكَ وَبِخُرْمَتِهِ، وَعَلَى إِلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ. وَارْحَمْنَا رَحْمَةً تُغْنِينَا بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ مِنْ خَلْقِكَ أَمِينَ²

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³

¹ Peygamber Efendimiz'e (*sallallahü aleyhi ve sellem*) salât ü selâm getirmenin önemine dair bkz.: Ahzâb sûresi, 33/56; Müslim, *salât* 11, 70; Tirmizî, *vitir* 21; Ebû Dâvûd, *salât* 36, 201, *vitir* 26; Nesâî, *cum'a* 5, *ezan* 37, *sehu* 55; İbn Mâce, *ikâmetü's-salât* 79; Dârimî, *salât* 206, *rikak* 58; Müsned 2/168, 375, 485, 3/102, 445, 4/8.

² "Allahım! 'Bismillâhirrahmânirrahîm'in sırlarının hakkı için, âlemlere rahmet olarak gönderdiği zâta ve bütün âl ve ashabına, Senin rahmetine ve onun hürmetine yaraşır bir şekilde salât ve selâm et. Bize de, öyle bir rahmetle merhamet et ki, Senden gayrı, mahlûkatından hiç kimsenin merhametine muhtaç olmayalım."

³ "(Melekler:) 'Sübhanısın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkiyle bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin.' dediler." (Bakara sûresi, 2/32)